

Utklipp fra:

Sovjet Nytt
24/8 - led

189

Minnesmerke over norsk polarforsker på Dicksonøya

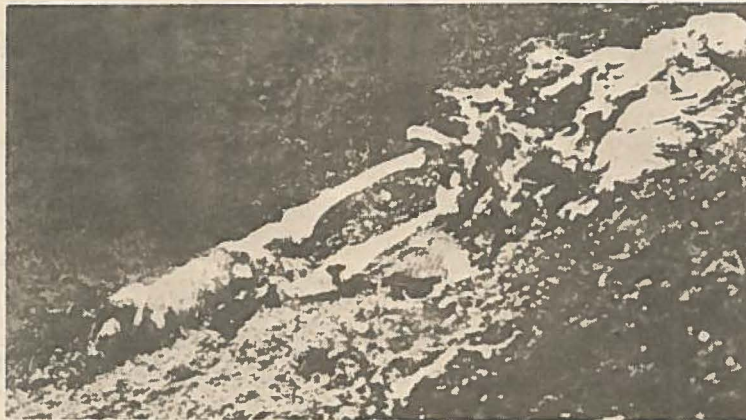
Sovjetiske polarforskere har på Dicksonøya reist et minnesmerke over den norske polarforskeren Peter Tessem som omkom i Karahavet i 1920.

Peter Tessem var med på Roald Amundsens ekspedisjon med «Maud» som forlot Oslo i juni 1918 og frost fast i isen allerede i september samme året. Først i september året etter kom den løs, men da hadde Peter Tessem og Paul Knutsen forlatt ekspedisjonen for å gå hjem over Dicksonøya. Men de kom aldri fram. Først mange år senere ble det funnet spor etter Tessem og deler av hans utstyr. Nå har alltså sovjetforskere reist dette minnesmerke over ham.

Ny versjon om hvordan Amundsens ledsagere Tessem og Knutsen omkom

Peter Tessem og Paul Knutsen var deltakere i Roald Amundsens ekspedisjon med «Maud» gjennom Nordostpassasjen fra 1918. Etter «Maud»s første overvintring ved Kapp Tsjeljuskin forlot Tessem og Knutsen ekspedisjonen for å gå over land til Port Dickson og videre tilbake til Norge. De kom aldri fram.

I et halvt hundre år har alle historiske arbeider om arktisk forskning hvor de norske sjøfolkene Tessems og Knutsens tragiske skjebne har vært omtalt, bygd på den antakelse at Knutsen - av ukjent grunn - omkom underveis fra Kapp Tsjeljuskin. Tessem har så brent liket på bål for at det ikke skulle bli spist opp av rovdyr. Selv omkom Tessem etter en 900 km lang ferd gjennom polarnatten; han var da nesten helt fremme ved målet - polarstasjonen på Dicksonøya. Da var det han falt utfor et stup og ned på en steinet strandbredd.

Levningene etter en av de to nordmenn, Tessem eller Knutsen, som ble funnet ved Preven-stredet.

ner. Og det var disse konklusjonene som dannet grunnlaget for det senere offisielle syn.

Etter en analyse av de ting som Begitsjevs og Jakobsens ekspedisjon fant i bålrestene - ting som haglpatroner, knapper, mynter o.s.v. trekker Bolotnikov den slutning at det verken var Tessem eller Knutsen som hadde tent dette bålet, fordi de i det hele tatt ikke hadde vært på dette neset - det som har navnet Primetsnyj-neset. Sporene stammer fra en annen ekspedisjon.

Nikita Bolotnikovs meddelelse vakte livlig diskusjon på møtet i polarkommisjonen. Hydrografen Vladilen Troitskij som kjenner Taimyr ut og inn, har fulgt Begitsjevs og Jakobsens ekspedisjonsrute og har sjekket funnstedet for det meget omtalte bålet i forhold til nyere kart. Han har da oppdaget at Begitsjev tok feil og forvekslet Primetsnyj-neset med et annet.

En rekke kjente arktiske forskere deltok i debatten om denne saken, - blant dem ingeniør Grigorij Kolobajev som i 1930-årene var til stede da en jordgamme Tessem og Knutsen hadde lagd seg i Maud-bukta, ble gravd ut under isen, videre hydrografen

Nikita Bolotnikov, geograf og journalist, født 1905 på Krim. Utdannet som geolog i Moskva, i 1930-årene knyttet til Hovedstyret for den nordlige sjøveien (Nordostpassasjen) og deltok da i overvintringer i arktiske strøk. Under krigen var han krigskorrespondent, senere har han vært medarbeider i marinens presseorganer og i «Literaturnaja gasetta». Sitter nå i redaksjonsrådet for flere vitenskapelige geografiske tidsskrifter. Bolotnikov har i sine bøker og tallrike artikler belyst geografiske oppdagelser, særlig i polaregnene. Han arbeider nå med en dokumentarisk roman om forskningsinnsatsen i de russiske arktiske egne i årene 1910-1916.

Under: Kaptein Lars Jakobsen, som sammen med Begitsjev ledet en ekspedisjon som i 1921 lette etter de omkomne. På bildet er han sammen med matros Alfred Karlson, som var tolk.

Aleksander Sjumilov som i fjor deltok i en Taimyr-ekspedisjon som bl.a. lette etter «Knutsens grav», og andre. Professor Nikolai Urvantsev og polarhistorikeren professor Mikhal Belov hadde sendt møtet en skriftlig redegjørelse for sitt syn på saken.

Den kjente sovjetiske polar-skipper Ivan Man som ledet møtet i Geografisk selskaps polar-kommisjon, fastslo etter en oppsummering av debatten at Nikita

Bolotnikovs versjon var meget overbevisende, skjønt enkelte fakta trengte en nærmere presisering. Han rådet Bolotnikov til å fortsette sine undersøkelser, og mente at det var en idé også å be norske forskere om hjelp for å få klarlagt saken helt ut.

I senere numre av Sovjet-Nytt vil vi bringe en artikkel av Nikita Bolotnikov, hvor han vil gjøre inngående rede for sin egen hypotese og for sine opponenter mening.

Over til venstre: Gjenstander som ble funnet i bålet på Primetsnyj-neset. Under står: «Det bevidnes at disse ting er fundet 11. august 1921 på levningene av baalet paa odden i bugten østenfor Kap Mikaila ved eftersøkelsen av Tessem og Knutsen.» Undertegnet av kaptein Lars Jakobsen og andre.

Over til høyre: Et brev som Tessem og Knutsen hadde etterlatt på Kapp Wild. Det lyder: «To menn fra Maud-ekspedisjonen har med hunder og slede nådd hit den 10. nov. 1919. Vi fant matvaredepotet som var etterlatt her, meget ødelagt, særlig var brødet muggent og spolert av sjøvann, noe som tyder på at store bølger har skyllet over stedet. Vi har flyttet depotet om lag 25 yards ienger inn på land og har komplettert våre matvareforråd for 20 dager fra depotet her. Vi er i god form og drar videre til Port Dickson i dag. 15. nov. 1919. Peter L. Tessem, Paul Knutsen.»

Den eldre generasjon av nordmenn husker utvilsomt denne tragiske historien. I 1922 og 1923 ble det skrevet en god del om den i norske aviser.

Den nevnte framstilling av saken som man også på offisielt hold har holdt for den mest korrekte, ble trukket i tvil av geografen Nikita Bolotnikov på et møte

i Det geografiske selskaps polar-kommisjon.

Bolotnikov mente også at det ikke var riktig hva den nå avdøde Søren Richter, forfatter av Tessems biografi i bind 16 av Norsk biografisk leksikon, framholder - nemlig at det ikke var Tessem, men Knutsen som omkom på Dickson-øya. Bolotnikov legger

ning av denne del av tragedien.

Med utgangspunkt i nye arkiv- og bibliografiske undersøkelser framholder Nikita Bolotnikov at den felles sovjetisk-norske ekspedisjon som i 1921 under ledelse av Begitsjev og Jakobsen lette etter spor etter de forsvunne sjøfolkene, kom fram til feile konklusjo-

Unike bilder fra Amundsens tid

Av sykepleier T. TSJERNIKOVA

Her ligger levningene av den tapre polarfarer Peter Tessem.

Jeg vil fortelle om et sjeldent menneske. Året er 1918. Med sitt forskningsskip «Maud» overvintret Amundsen i området ved Tsjeljuskin-odden. Da fartøyet fortsatte ferden i 1919, var det to av matrosene som ble igjen i land. De skulle ta seg fram til

øya Dickson og derfra hjem til Norge, dit de skulle bringe rapporter og post fra polarekspedisjonen. De tapre sjømennene omkom. Den ene av dem, Paul Knutsen, forsvant sporløst, men levninger etter den andre, Peter Tessem, ble funnet tre kilometer fra radiostasjonen Dickson av den kjente jegeren og polarforskeren Niki-for Begitsjev. Da ble det også tatt bilder av levningene og av graven der de ble begravd.

Jeg har tillatt meg å minne om denne for lengst svunne tid, fordi ingen hittil har skrevet noe om hvem som tok disse unike bildene. Navnet hans var Nikolaj Nikolajevitsj Josjkin.

Oberst Josjkin i den medisinske tjenesten var i de siste årene før han gikk av, leder for den stomatologiske avdelingen ved et kurhotell i Kislovodsk (Nord-Kaukasus). Men utenfor veggene av det rolige fannlegekontoret hadde han lagt fra seg tiår av sitt heroiske liv. I førte år hadde han tjent i den sovjetiske armeens rekker, og tjue av disse hadde han vært i flåten.

I de første årene under sov-

Nikolaj Josjkin.

jetstyret arbeidet Josjkin, som da var feltlege, sammen med dem som skulle tilrettelegge skipsfarten i Kara-havet og Sibir-elvenes munninger. I tjenestemedfør kom han til Svalbard, Frans Josef land, Sakhalin og Dickson.

Nikolaj Josjkins liv i arbeid kunne ha rukket for to, og han gjennomlevde tre kriger i løpet av sin tid. De militære æresbevisningene vitner om hans bedrifter.

Sovjet-nytt, nr. 8, 1983

Vil nok en av hemmelighetene i Arktis bli avslørt?

Nye undersøkelser i forbindelse med Tessems og Knutsens død i 1920

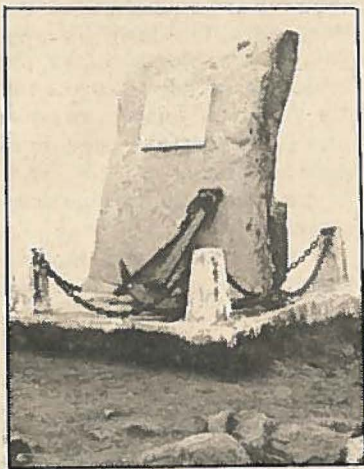
Av **DMITRIJ ALEKSEJEV**, leder av en spesialekspedisjon og medlem av Sovjet-Unionens Geografiske Selskap

I den fjerntliggende tettbebyggelsen Dickson i Arktis, ved bredden av Karahavet står det et minnesmerke i granitt. På en marmorplate er det hogget inn: «Tessem. Norsk sjømann, medlem av «Maud»-ekspedisjonen. Omkom i 1920.» Her utspilte det seg en tragedie, og framleis kjenner vi ikke til de nærmere omstendigheter. Men i nesten et halvt århundre har det ikke hersket noen tvil om hvem det er som er begravet under denne steinen...

I 1918 har polarforskeren Roald Amundsen bestemt seg for å gjenta Fridtjof Nansens legendariske ferd med «Fram». Det var forutsetningen at «Maud» skulle la seg fryse inn i isen i Tsjukotskhavet og deretter drive gjennom hele Nordishavet. Roald Amundsen ville gjennomføre det som Nansen ikke hadde klart i sin tid: å forlate det drivende skipet og på sleder ta seg fram til Nordpolen.

Men Roald Amundsen og hans ni reisefeller - hvorav en var russer, nemlig radiotelegrafisten Dmitrij Olonkin - ble tvunget til å foreta den første overvintringen ikke langt fra Kapp Tsjeljuskin. Høsten 1919 ga Amundsen tømmermannen Peter Tessem og styrmannen Paul Knutsen i oppdrag å bringe post og telegrammer til radiostasjonen på Dickson-øya.

Den 40-årige Tessem og den 30-årige Knutsen var ingen nykommere i Arktis. «Det var utholdne menn, erfarne sledekjøre-

re, nøkterne og de mistet ikke under noen omstendigheter hodet,» skrev Amundsen i sin dagbok. Det foresto de to nordmennene en om lag 1000 km lang og vanskelig strekning langs den mennesketomme kysten av Tajmyr-halvøya, midt i polarnatta.

I midten av oktober 1919 la Tessem og Knutsen ut på den lange ferden med sleder. Men fram til Dickson kom de aldri...

Så begynte ettersøkingen. Sommeren 1921 har en sovjetisk-norsk ekspedisjon under ledelse av den kjente polarmannen Nikifor Begitsjev dratt ut. Ved Kapp Wilde, om lag 500 km fra Dickson, har den funnet et brev fra Tessem og Knutsen. «Alt står vel til med oss, og vi drar til Dickson i dag», skriver de to nordmennene.

Om lag 100 km sør-vest for Kapp Wilde, i nærheten av Mikhailovhalvøya, fant Begitsjev

spor etter et stort bål. Og i det fant han metallknapper, spenner, båtshake og patroner, samt forbrante bein... Begitsjev og hans norske ledsagere var overbevist om at her var et menneske blitt brent. Høyst sannsynlig en av de forsvunne nordmenn som var blitt syk og hadde dødd under veis.

Det gikk ytterligere et år og Norilsk geologiske ekspedisjon, ledet av N. Urvantsev, gjorde ytterligere noen viktige oppdagelser. De for med båter langs den arktiske kysten og ved Seledejeva-elva, om lag 90 km fra Dickson, fant de hele Amundsens post. Tre tunge pakker med vitenskapelig materiale lå sammen med tingene til de forsvunne nordmennene. Urvantsev skriver spesielt i sin dagbok: blant de funne gjenstander var Tessems legitimasjonspapirer og hans notisbøker:

Resten av den ene av nordmennene ble funnet ikke langt fra Dickson, det gjenstod bare tre kilometer for Amundsens postbud... Det fantes ingen papirer på den omkomne. Det eneste som fantes var et ur med Tessems navn og hans gifting med inskripsjonen «Din Pauline». Overvinterne på Dickson avgjorde at dette høyst sannsynlig var Tessem.

Det syntes som om en på grunnlag av de funn som var gjort kunne rekonstruere bildet av Tessems og Knutsens ferd. De forlot Kapp Tsjeljuskin 15. oktober. 10. november var de kommet fram til Kapp Wilde, de etterfylte her sin matforsyning og etter fem dager fortsatte de sin ferd. Tessem og Knutsen var friske og hundespennet i full or-

den. Det gjensto hundre kilometer av veien da et eller annet inntraff med Knutsen. Kanskje har han falt i vannet? Eller er død av sykdom? Tessem brenner så sin kamerat på bålet, og sammen med ham også de saker som tilhørte ham. Slik gjorde nemlig de gamle vikinger, for at ikke rev og bjørn skulle komme til. Deretter fortsatte han sin vei alene... Ved Seledejeva-elva skjer det noe med hundespennet. Kanskje har hundene rømt under jakt på bjørn. Eller den siste hunden har omkommet. Ellers kan en vanskelig forestille seg at et menneske bar nesten 25 kg på sin egen rygg.

Tessem legger posten og alle tingene i et improvisert lager, åpenbart i håp om at han etter meget kort tid skulle komme tilbake for å hente det. Av en eller annen grunn legger han også igjen sine personlige ting, sin portemoné med dokumenter, et telegram fra Amundsen og hans anbefalingsbrev. Så vandrer han videre betydelig lettere. Men å ta seg fram på ski om vinteren på disse stedene, på isen, er vanskelig. Han setter derfor igjen skiene og går videre til fots, med en skistav som støtte. Men tre kilometer fra Dickson, da han åpenbart allerede så de høye radiomastene og lysene fra husene, faller han utfor en bratt skråning og omkommer...

Over restene av den omkomne nordmannen har overvinterne reist en varde, og i 1958 har beboerne reist et minnesmerke. Med dette ble det satt sluttstrek under enda en tragedie i Arktis.

I 1967 har den kjente norske ishavsforskeren Søren Richter analysert N. Urvantsevs dagboksnotater og kommet til en uventet konklusjon: Det var ikke Tessem, men hans ledsager Knutsen som omkom i nærheten av Dickson. Han begrunner dette i Norsk biografisk leksikon, i en artikkel som er viet Tessem. Hvilke begrunnelser har Richter gitt?

For det første, ringen ble ikke funnet på den omkomnes finger.

Og norsk skikk er at gifteringer bare fjernes fra dodes hender. For det annet, Tessem kunne ikke etterlate seg ved Seledejeva-elva foruten posten alle sine dokumenter, et viktig telegram og Amundsens anbefalingsbrev. Det var jo nettopp for dette han hadde tilbakelagt en lang og hard vei.

Hvis en altså skal følge logikken i Richters argumenter var det Tessem som først omkom. Og dette fant sted i området ved Mikhailov-halvøya. Knutsen tok av sin døde kamerat hans gifting, og uret med hans navn, for senere å kunne gi det til hans nærmeste. Så gikk han videre alene.

I femten år allerede har disse to versjonene blitt gjengitt i polarlitteraturen. Ut fra forskjellige synspunkter drøftes det av forskere. Hvem av Amundsens postbud var det som omkom i nærheten av Dickson? Tessem eller Knutsen? Hvilke tragiske hendelser utspilte seg i området ved Mikhailov-halvøya? Dr. med. V. Svjagin og den erfarne kriminalist, B. Piskarjov, arbeider nå med å finne svar på disse spørsmålene. Begge har deltatt i en spesialekspedisjon som ble sendt ut etter ønske fra Norsk Polarinstitutt, Moskva-filialen av Sovjet-Unionens Geografiske Selskap, den vitenskapelige avdelingen i tidsskriftet «Vokrug sveta, Sovjet-Unionens Riksdadvokat og det sovjetiske helsedepartementes rettsmedisinske forskningsinstitutt. Restene av den nordmannen som omkom i nærheten av Dickson i 1920 er brakt til Moskva for omhyggelig og allsidig undersøkelse. Det er også gjort andre viktige funn: rester av klær, knapper og spenner. Ifølge foreløpige data tilsvarende disse spenner dem som Begitsjev fant i 1921 i restene av et bål. Det skulle være et ytterligere bevis på at den andre nordmannen virkelig omkom i området ved Mikhailov-halvøya. Om noen måneder vil spesialistenes konklusjoner bli kjent. Det gjenstår bare å håpe at nok en av Arktis' hemmeligheter vil bli avslørt.

Det Sovjetiske Geografiske Selskap,
Moskva-avdelingen v/forskrings-sekretær B. Likhanov,
fra det norske Polar-instituttet

Vi har mottatt, og med stor interesse gjennomgått Deres innholdsrike redegjørelse om identifikasjonen av deltakerne fra Maud-ekspedisjonen, som omkom i desember 1919, nær Dickson-øya.

Vi gratulerer Dem og Deres medarbeidere med det vellykkede resultatet, til tross for det spede materialet som var til rådighet forut for arbeidet.

Etter vår mening er resultatet av dette arbeidet av stor interesse, ikke bare for medarbeiderne ved vårt institutt, men også for publikum. Derfor ber vi dem om tillatelse til å offentliggjøre Deres rapport her i Norge.

... La meg nok en gang få gratulere med den oppsiktsvekkende rapporten.

Vennlig hilsen
Direktør Odd Rogne

ring og klokke for å levere dette tilbake til Tessems familie.

I Urvantsevs detaljerte rapport står det også å lese om andre underlige omstendigheter, som vakte enkelte sovjetiske forskeres interesse. Disse ledet til en konklusjon til fordel for at teorien om at Knutsen, og ikke Tessem, nådde fram til Dickson-øya.

For det første gjorde de oppmerksom på at blant det som ble funnet ved det improviserte magasinet ved Zaladejev-elven var det ikke en ting eller flik med papir som tilhørte Knutsen.

For det andre, man fant det meget viktige telegrammet fra Amundsen.

man kjente ingen data om dette. Forskerne hadde flaks: sommeren 1919 ble det tatt et bilde av hvert enkelt medlem på «Maud-ekspedisjonen» på dekket av skonnerten. På bildet ser man en livbøye og plankene på dekk. Disse plankene ble et slags måleinstrument og deres størrelse fikk forskerne oppgitt fra det Norske Polarforskningsinstituttet. Således kunne man regne ut høyden på den enkelte.

Ekspertisen uttaler seg

Sommeren 1983 reiste en gruppe bestående av aktor, rettsmedisinere og representanter fra Moskva-avdelingen av det Sovjetiske Geogra-

Epilog til tragedien rundt Maud-ekspedisjonen

... På den bratte bredden ved sundet Preven, som skiller øya Dickson fra fastlandet, står en basaltobelisk. På marmorplaten med nærmest utvisket skrift står det følgende: «P. Tessem. Norsk sjømann. Ekspedisjonsmedlem på skonnerten «Maud». Død 1920.»

Ingen vet hvilke lidelser dette mennesket gjennomgikk før han møtte døden like ved målet – øya Dickson.

Men i nesten femti år har Arktiske historikere vært uenige om en sak; Nemlig hvem som ligger begravet under basaltobelisken.

La oss gå tilbake til 1919. Vi befinner oss på den nordligste spissen av Taimyr-halvøya. «Maud» har overvintret i en avsidesliggende bukt ikke langt fra Kapp Tsjeljuskin. Deltakerne på ekspedisjonen – blant dem er det også en russer, Genadij Olonkin – venter utålmodig på at isen skal gå, slik at de kan fortsette ferden mot øst, til Tsjuktsjerhavet. Her vil drivisen føre fartøyet mot Nordpolen, slik det skjedde med Nansens skute «Fram».

Men ikke alle besetningsmedlemmene fortsatte på den lange ferden. To erfarne polarforskere – skipstømmermannen Peter Tessem og styrmannen Paul Knutsen tar avskjed med sine kamerater.

De skal vende tilbake til Norge, sammen med post og vitenskapelig materiale.

«... Tessem led av hodesmerter og ønsket å vende hjem.» Dette skriver Amundsen en tid etter. Således hadde jeg ingen betenkeligheter med å sende ham tilbake til Norge. Jeg hadde heller ingen ting i mot at Knutsen ønsket å slå følge med ham... Men ytterst viktig, som det viste seg videre i beretningen, var Tessems helsetilstand. Det viste seg at han hadde pådratt seg nyrebetennelse under overvintringen – en ytterst farlig sykdom ved opphold i ekstreme arktiske forhold.

Nikifor Begitsjevs funn

Sommeren 1920 lette man forgjeves etter de forsvunne nordmennene. Etter ett år fant en spesialekspedisjon, ledet av den erfarne jegeren og Taimyrpioneren Nikifor Begitsjev, Tessems og Knutsens notiser ved Kapp Vilda, omtrent halvveis til Dickson-øya. Nordmennene nådde fram til Kapp Vilda i

god form der de kompletterte sitt matforråd fra det gamle magasinet frem til 15 november da de fortsatte sin besværlige ferd.

Hva N. Urvantsevs ekspedisjon oppdaget

Sommeren 1922 gjorde man uventede og viktige funn. Den geologiske ekspedisjonen til Nikolaj Urvantsev oppdaget Amundsens post og de bortkomne eiendeler omlag hundre kilometer fra Dickson-øya. Nå var man ikke lenger i tvil om at de var omkommet. I sin feltbok noterte Urvantsev hver minste detalj: blant eiendelene var Tessems kalender og notatbøker, hans fartsdagbok og skinnportemoné med Amundsens visittkort og telegram der det var notert ned beskjed fra Olonkin til radiostasjonslederen på Dickson-øya om å yte Tessem all mulig bistand.

... Ikke langt fra polarstasjonen oppdaget den utrettelige Begitsjev – som nå var leder for Urvantsev-ekspedisjonen – et skjelett av den ene nordmannen nede i vannkanten. «... skjelettet var kledd i to jeger-skjorter, skriver Urvantsev. Utenpå var det en frakk. Til venstre lå et istykkerrevet skjerf – til høyre lå en skistav som ble holdt sammen med tau fordi den var brukket på flere steder.»

Nordmannen hadde gått den siste etappen uten oppakning, alt hadde han satt igjen, til og med ski og gevær.

Men han fant ingen dokumenter på den døde. Derfor konkluderte overvintringsteamet på Dickson-øya at det måtte være Tessem. Ved siden av skjelettet lå en klokke og i beltet hang en giftering.

S. Richters synspunkt

11 år senere dukket det opp en artikkel i et norsk konversasjonsleksikon om Tessem, skrevet av S. Richter. Han har skrupuløst analysert Urvantsevs rapport fra 1922 og konkluderer med følgende: «... Den som i ensomhet og med største møyne strever seg fram til Prevensundet og møtte døden ved selve målet var – Knutsen!»

Richters konklusjon baserte seg på en gammel norsk tradisjon – man tar ikke giftingen av fingeren på et levende menneske. Altså, først døde Tessem, Knutsen tok hans

Av D. ALEKSEJEV, medlem av det Sovjetiske Geografiske Selskap, V. ZVJAGIN, doktor i medisin og B. PISKAREV, aktor i kriminalsaker

«... Den erfarne og ansvarsfulle Tessem ville ikke for noen pris etterlate telegrammet fra sin overordnede i magasinet hundrevis av kilometer fra Dickson-øya. Dette telegrammet skulle han sende fra landsbyen så snart som råd. Knutsen kunne selvfølgelig ha tatt telegrammet, det veier jo ingenting, men han visste ikke om dets eksistens eller hvor det befant seg...» De gjør den samme slutning som Richter: «... Knutsen var den som nådde fram til magasinet. Tessem var enten død eller syk på dette tidspunktet. Da Knutsen kom fram til Dickson-øya døde han. Det er han som ligger begravet på bredden et sted.»

Etter denne uventede og nye versjonen var meningene naturlig nok forskjellige hos historikere og forskere. Urvantsev hevdet, som tidligere, at Tessem omkom nær Dickson-øya. På bakgrunn av sine rike erfaringer fra polområdene mente Urvantsev at Tessem tok ringen av seg, fordi han var fornuftig nok til å bryte med en tradisjon, for ikke å forfryse fingeren. Når det gjelder klokken som ble funnet ved siden av den døde så ville man ifølge Urvantsev også ha funnet Knutsens klokke om «Richter-teorien» skal holde stikk.

Sovjetiske kriminalforskeres synspunkt

De motstridene partene i «saken» bestemte seg for å få hjelp fra kriminalister fra de sovjetiske påtalemyndighetene og rettsmedisinere. Første oppgave besto i å stadfeste identiteten til den omkomne, ut fra benrestene: kjønn, rasetilhørighet, alder og høyde, bringe på det rene hvilke sykdommer vedkommende led av, og så konstruere et bilde av mannen utifra kraniet og eksisterende fotografier. Vi vet at Tessem var 44 år, Knutsen var 30 år. De hadde ulik hårfarge. Ut i fra Amundsens beretninger var det kjent at Tessem led av hodesmerter. Når det gjelder identifisering, spiller høyden på de to en viktig rolle. Men

fiske Selskap til Dickson-øya – for å lede denne historisk-kriminalistiske etterforskningen.

Deres konklusjon var enstemmig: Man hadde funnet Peter Tessem! Både høyde, alder og hårfarge stemte overens med bildet. Den lille skipstømmermannen på bare 1,56 meter viste seg å ha vært mer utholdende enn sin yngre følgesvenn, til tross for store hodesmerter – Tessem hadde kranion stenosis (kranie innsnevring). Han hadde også nesebrudd, og betennelse i ryggmargens nerverøtter. Det er kanskje derfor han slepte seg frem den siste etappen til Dickson-øya med bare skistaven til støtte.

Skipsmedisinerne utelukker selvfølgelig ikke at han kan ha falt fra en høy skrent, mistet bevisstheten og frosset i hjel.

-39° C

Da Tessem med sine siste krefter slepte seg mot polarstasjonen svingte temperaturen i luften mellom 27-39 minusgrader. Det er den sikre død for en som er fullstendig utslitt eller har mistet bevisstheten.

Nå kan vi med sikkerhet si at skjelettet som ble funnet ved Zeledjev-elva var Tessem. Var Knutsen ved hans side? A gi et entydig svar på dette er ikke mulig. Det er også umulig å svare på andre spørsmål som i dag uroer historikerne: hvor og under hvilke omstendigheter døde Knutsen? Hvem eide skiene som Urvantsevekspedisjonen fant 60 kilometer fra Dickson-øya, nær den gamle overvintringsplassen, hvor ble det av hundesledene og til sist hvorfor la Tessem igjen posten, sine dagbøker og dokumenter, når det bare var et «steinkast» igjen til polarstasjonen?

Vi skal ikke gi oss til å fundere her over Tessems og Knutsens skjebne. Vi skal vente på nye funn og oppdagelser. Det finnes dagbøker som ennå ikke er lest. Tessems bøker som ble overlevert til nordmennene i 1922 sammen med Amundsens post inneholder muligens svar på mange av spørsmålene rundt den gåtefulle ekspedisjonen.

Ingeniør Rybin hadde rett i at Begitsjev-Jakobsens bevis bare var et resultat av «selvhypnose», et forsøkt forsøk på å få kjennsgjerningene til å passe inn i et bekvemt og forståelig skjema. Det-

nendringer - men hadde ikke iordholdene forverret seg for uventet?

Man vet at de forlot Kapp Wild uthvilte og med tilstrekkelig proviant for seg selv og hundene. Turen fra neset til de tre bålene -

tronene i bålrestene.

Hvis geværpatronene som ble funnet på øya og på bålet på Primetnyjneset var like og produsert samme år - 1912, så holder ikke versjonen om at liket av en av Roald Amundsens reisefeller

nære organisasjoner senere skadegjørere og spioner til landet vårt. Tollbetjentene på grensa må ha ment at Jakobsen og Karlisen var mistenkelige - og hadde tatt fra dem alt materialet. Leringen etter Jakobsens papirer

hadde ment var fra undertrykket skrevet seg nok heller fra et fotoapparatlyster som ble funnet i Rusanovs-folkenes leir. Restene av et lomme-barometer var rester av et aneroid-barometer som ble brukt ved geologisk fotografering

Hvorfor og hvor omkom Tessem og Knutsen?

te skyldtes letemannskapets ukritiske holdning til funnene.

Hvorfor mente man at de funne gjenstander og spor skrev seg fra de forsvunne ekspedisjonsdeltakere? Sledene med beslag og «buk» - en bøyde stang lagd av kobberør foran på sledene - som ble funnet på Sterlegov-nestet - kunne også ha tilhørt deltakerne i geologen Eduard Tolls russiske polarekspedisjon som holdt til på disse stedene i årene 1900-1901, eller deltakerne i Boris Vilkitskijs hydrografiske ekspedisjon 1914-1915.

Det er tvilsomt om Tessem og Knutsen har tent de tre bålene som lå ganske nær hverandre. Rybin har også stilt seg tvilende til dette.

«Siden Jakobsens og Karlisen tanket gikk i en og samme retning - nemlig å forsøke å finne spor etter Tessem og Knutsen,» skrev han, «så har de satt bål-funnene i forbindelse med de to ekspedisjonsmedlemmers opphold der - selv om det ikke fantes noen sikre bevis på dette, selv om det ikke ble funnet annet enn halvbrente vedkubber i bålene.

Den korte avstanden mellom bålene antok man skyldtes at Tessem og Knutsen på grunn av særlig store vansker var blitt tvunget til å foreta meget korte framrykninger med mange opphold for å kunne hvile og varme seg.»

Man kan selvsagt ikke så kategorisk trekke en slik konklusjon

100-120 km - kunne ikke ha tatt mer enn ti døgn. Hvorfor skulle disse herdede og erfarne polarfarerne trenge å foreta så korte framrykninger med mange opphold? Disse bålene er snarere spor etter Vilkitskij-ekspedisjonens folk som drev jakt på rein der - eller muligens etter andre russiske ekspedisjoner som vi kommer til å omtale senere.

Og til slutt litt om det tredje funnet - bålet på Primetnyj-nestet der det ble funnet rester av ben, patroner, knapper m.m. Jeg er overbevist om at det ikke er brent noe lik der og at Tessem og Knutsen ikke kom dit. De ting som ble funnet i bålet, tilhører Vladimir Rusanovs russiske ekspedisjon med «Herkules» som forliste i Karahavet. Her er bevisene for det.

I 1957 oppdaget sovjetiske hydrografer på Popov-Tsjuktsjin-øya i Karahavet rester av Rusanov-ekspedisjonens leir - dokumenter, deler av klesplagg, verktøy, deler av en skipsjolle, spenner, knapper, geværpatroner m.m. Blant funnene fantes jakt-patroner kaliber 16 og rester av en patron med papphylse og metallbunn merket «R2P 1912». *Akkurat slike patroner ble også funnet i bålrestene på Primetnyjneset.*

Det fins også andre liknende funn. Rusanov-ekspedisjonens geværpatroner var merket «R2P

var blitt brent på bålet - stikk. Det vil si at det ikke var noen enslig nordmann som hadde gjort opp ild der (han ville for øvrig hatt store vansker med å greie det, for han måtte ha dratt rekved fra stranda til bålet opp på en haug) - men våre landsmenn, Rusanov-folkene!

Men om denne konklusjonen er temmelig overbevisende, krever den likevel bevis. I dagboka si skildret Begitsjev hendingene den 10. august - vi har tidligere referert fra denne - og her sier han at patronene var produsert i - 1915! I et annet dokument oppgir han til og med året 1916! Patroner som var levert i disse årene, kunne selvsagt ikke vært brukt av Rusanov-ekspedisjonen som startet sin ferd i juli 1912.

Hva var det kaptein Lars Jakobsen bevitnet? Han var uheldig. Dagbøkene, det hjemmelagde kartet over ruten de to nordmenn skulle følge, patronene og det andre som ble funnet ved bålet og som han hadde tenkt å ta med hjem til Norge, ble tatt av de sovjetiske tollmyndigheter på grensen i slutten av januar 1922. Dette er selvsagt en beklagelig kjennsgjerning, og våre norske venner kan sannsynligvis ikke forstå det som hendte, men mine landsmenn av den eldre årgang vet hvilken vanskelig tid dette var. Den unge sovjetrepublikken kjempet fremdeles mot intervensjonstroppene. Alle mulige mo-

(dokumenter) som ble satt i gang i fjor etter anmodning fra Norsk Polarinstittutt, var resultatløs: arkivsaker fra disse årene var ikke å finne.

Etter at Lars Jakobsen var kommet tilbake til Norge, forsøkte han selvsagt å rekonstruere alle hendinger etter hukommelsen, og hans beretning ble offentliggjort i norske aviser. Når det gjelder de funne patroners produksjonsår, så hadde også Jakobsen varianter. Den 18. mars skrev han i Aftenposten og andre aviser: «Rundt bålet lå en del norske Kragpatroner merket 1912 og en patron merket 1914 samt noen haglpatroner kaliber 16.»

En måned tidligere, den 17. februar, i den første meldingen om enkelthetene ved Tessem og Knutsens tragiske død som ble offentliggjort i Aftenposten av Lars Jakobsen, het det:

«Rundt bålet fant vi Kraggeværhylser fra 1912, haglpatroner kaliber 16...»

I Begitsjevs dagbøker støter vi på en rekke andre motstridende opplysninger. Man skulle ikke tro ingeniør Rybin tok feil - skal man dømme etter den nøyaktighet han la for dagen da han laget rapporten og beskrev hver enkelt ting, også patronene - som han også målte og tegnet.

Det fins også andre ting som beviser at bålet på Primetnyjneset skriver seg fra Rusanov-ekspedisjonen. Metallknappen

(Rusanov var geolog). Det er også tvilsomt om Tessem og Knutsen hadde solbriller med seg da de startet ved polarnattens begynnelse. Og hva ville de med båtshaken - som jo hører med til utstyret på en skipsjolle. Rusanov-folkene tok seg som kjent inn til fastlandet ved hjelp av skipsjoller.

I de siste årene har utallige sovjetiske ekspedisjoner av forskere frivillig vært med i letingen etter spor som skriver seg fra Rusanov-ekspedisjonen på Tajmyrkysten. I fjor sommer var grupper av «Komsomolskaja Pravdas Polarforsknings- og idrettsekspedisjon» med Dmitrij Sjparo som leder, i full sving der. En av gruppene hadde bestemt seg for å besøke «Knutsens grav», men fant verken det minnesmerket Begitsjev-ekspedisjonen hadde satt opp - der asken fra bålet var gravd ned - eller selve bålet. Det er nå klart hvorfor det hele mislyktes. Hydrografen Vladilen Troitskij har sagt at «det berømte bålet» må befinne seg på sørsiden av Mikhailov-halvøya som Begitsjev - som hadde et unøyaktig kart - hadde antatt var Primetnyj-nestet. For å kunne bringe dette på det rene, oppfordret Geografisk Selskap alle som oppholder seg på Mikhailov-halvøya, til å undersøke sørkysten av denne for å fastslå helt

(Forts. side 10)